حمید کامگار ، بخش: نخبگان و مشاهیر

۲۰۲۲/۰۷/۱۲

معرفی پیشوای طریقت چشتیه،خواجه قطب الدین مودودی چشتی در قاموس کبیر افغانستان

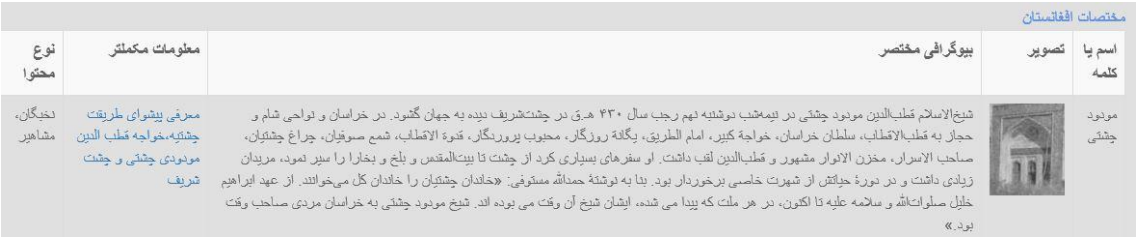
مختصات افغانستان

اسم یا کلمه	تصویر	بیوگرافی مختصر	معلومات مکملتر	نوع محتوا
مودود چشتی		شیخ‌الاسلام قطب‌الدین مودود چشتی در نیمه‌شب دوشنبه نهم رجب سال ۴۳۰ هـ.ق در چشت‌شریف دیده به جهان گشود. در خراسان و نواحی شام و حجاز به قطب‌الاقطاب، سلطان خراسان، خواجهٔ کبیر، امام الطریق، یگانهٔ روزگار، محبوب پروردگار، قدوة الاقطاب، شمع صوفیان، چراغ چشتیان، صاحب الاسرار، مخزن الانوار مشهور و قطب‌الدین لقب داشت. او سفرهای بسیاری کرد از چشت تا بیت‌المقدس و بلخ و بخارا را سیر نمود، مریدان زیادی داشت و در دورهٔ حیاتش از شهرت خاصی برخوردار بود. بنا به نوشتهٔ حمدالله مستوفی: «خاندان چشتیان را خاندان کل می‌خوانند. از عهد ابراهیم خلیل صلوات‌الله و سلامه علیه تا اکنون، در هر ملت که پیدا می شده، ایشان شیخ آن وقت می بوده اند. شیخ مودود چشتی به خراسان مردی صاحب وقت بود.»	معرفی پیشوای طریقت چشتیه،خواجه قطب الدین مودودی چشتی و چشت شریف	نخبگان، مشاهیر

گنبد و آرامگاه سید قطب‌الدین خواجه قطب الدین مودودی چشتی

هوای عشق اگر داری طریق چشتیان بگزین
که بر افتـــادگان بینوا ایـــن راه آسـان است
هزار افسوس محرم نیستی چشمت نمی‌بیند
که از گل‌های داغ چشتیان عالم چراغان است

)حضرت صوفی عشقری رحمةالله علیه(

شیخ الاسلام قطب الدین مودود چشتی در نیمهٔ شب دوشنبه نهم رجب سال ۴۳۰ هـ.ق در چشت شریف دیده به جهان گشود. در خراسان و نواحی شام و حجاز به قطب الاقطاب، سلطان خراسان، خواجهٔ کبیر، امام‌الطریق، یگانهٔ روزگار، محبوب پروردگار، قدوة الاقطاب، شمع صوفیان، چراغ چشتیان، صاحب الاسرار، مخزن الانوار مشهور و قطب‌الدین لقب داشت. او سفرهای بسیاری کرد از چشت تا بیت‌المقدس و بلخ و بخارا را سیر نمود، مریدان زیادی داشت و در دورهٔ حیاتش از شهرت خاصی برخوردار بود. بنا به نوشتهٔ حمدالله مستوفی: «خاندان چشتیان را خاندان کل می‌خوانند. از عهد ابراهیم خلیل صلوات‌الله و سلامه علیه تا اکنون، در هر ملت که پیدا می شده، ایشان شیخ آن وقت می بوده‌اند. شیخ مودود چشتی به خراسان مردی صاحب وقت بود.»

طریقهٔ عالیهٔ چشتیه از چشت شریف در هرات، توسط حضرت شیخ الاسلام، سلطان العارفین خواجه قطب الدین مودود چشتی و خلفایش در سراسر ممالک اسلامی چون بخارا، دمشق، آذربایجان، عربستان، ایران، مصر و شبه قاره انتشار پیدا کرد و حضرت ایشان در این سلسله قائد و امام اند. به قول غلام سرور لاهوری، صاحب خزینة الاصفیا و دیگر تذکره نویسان و تاریخ نگاران، جناب حضرت خواجه قطب الدین مودود چشتی را ده هزار خلیفهٔ صاحب ولایت بوده است.

وی در سن هفت سالگی تمام قرآن را با واضح آن حفظ کرده بود، و به تحصیل علوم اشتغال داشت. چون به سن بیست و شش سالگی رسید، والد بزرگوارش، خواجه یوسف، از دنیا برفت و وی را به جای خود بنشاند. وی به خصال حمیده موصوف بود و به افعال پسندیده معروف، و مردم آن ولایت همه در مقام اعتقاد و محبت و انقیاد و ارادت وی بودند و توفیق شرف صحبت و دولت تربیت شیخ‌الاسلام احمد نامقی جامی نیز یافته بود.

بعد از وفات پدر، حضرت شیخ‌الاسلام احمد جامی به هرات آمد و قضیه ای که در میان خواجه مودود و حضرت شیخ جام گذشته در نتیجه خواجه مودود از حضرت شیخ جام التماس تربیت و اخلاص به خدمت ایشان نمود و حضرت شیخ احمد جام دست حضرت مودود را گرفت و در کنار خود بنشاند و سه بار فرمود: به شرط علم، به شرط علم، به شرط علم، و سه روز در خدمت شیخ جام بود. بعداً غرض تحصیل علم به بخارا رفت. وفاتش در غرهٔ رجب سال ۵۲۷ هـ.ق و آرامگاهش بزرگترین و مشهورترین زیارت سلسلهٔ خاندان چشتیه می باشد که در چشت شریف مدفون است.

وی در حوزهٔ علمیهٔ چشت شریف از سن هفت سالگی تا به سن بیست و چهار سالگی به تحصیلات ادامه داد. علوم حدیث، تفسیر، فقه، عقاید، ادب، نحو، معانی و منطق را نزد بزرگانی چون ابونصر سمرقندی، علامه ابوالفضل هشام سرخسی، ابوالحسن محمد اصفهانی، حضرت شیخ رکن‌الدین و غیره فراگرفت. سلطان مودود تصنیفاتش به

۳۱ اثر می‌رسد که از جمله: کتاب‌های تحفةالواعظین، تحفةالصابرین، تحفةالسالکین، منهاج‌العارفین، خلاصةالشریعه، و غیره را میتوان نام گرفت و اکثر تصنیفاتش در زمان تهاجم چنگیزیان طعمهٔ آتش گردید.
آرامگاه قطب‌الدین مودود چشتی از بناهای تاریخی و مهم چشت شریف است که به سبک استادان دورهٔ سلطان حسین بایقرا به صورت عالی کاشی کاری و سنگ کاری شده است.
گنبد آرامگاه قطب الدین مودود چشتی از دیگر گنبدها در چشت شریف اندکی بهتر است و بانی این گنبد زنده‌یاد احمدقلی‌خان صارمی شاعر شیرین‌بیان سدهٔ دوازدهم هجری است. این گنبد در سمت شمال‌شرقی خانقاه‌ها یا مدارس تاریخی چشت شریف واقع شده، با فاصله از جاده. ایوان ورودی آن رو به جنوب است. بنایی است با ایوان رفیع و دو مناره در شرق و غرب آن در بردارندهٔ تزیینات کاشی کاری از دورهٔ معاصر. در لوح بالاسر آرامگاه قطب‌الدین مودود چشتی این شعر به خط نستعلیق نوشته و محکوک است:

آفتاب سپهر فضل اله — عارف برگزیده معبود
صاحب وجد و حال و زهد و ورع — محرم بارگاه حیّ ودود
سرور و آل سید کونین — صدر و سلطان عاقبت محمود
غوث اعظم امین حضرت حق — قطب دین پادشاه کشور جود
شیخ عالم که از جلال و شرف — خیمه زد بر فراز چرخ کبود
خواجه مودود چشتی آن‌که فلک — پیش قدرش نهاده سر به سجود
خسروانش غلام و درگاهش — هست چون عرش کعبه مقصود
مخلصانش به هر دو کون عزیز — منکرانش ز فضل رب مردود
صد فغان از جفا و جور سپهر — که به کس جز جفا وفا ننمود
آیت ارجعی ز حق چو شنید — مرغ روحش به سدره بال گشود
از خرد جست سال فوتش را — صارمی» این بنا چو می‌فرمود
داد پاسخ خرد که رضوان گفت: — قدس‌الله سره مودود

ذریعهٔ سلاطین ماقبل (غوری، سلجوقی، غزنوی، تیموری و غیره) نیز آبادی‌هایی بر روی مرقد حضرت مودود به‌عمل آمده که بعضی از آن‌ها ویرانه شده و بعضی آثاری از ایشان مانده است. آرامگاه خواجه مودود چشتی در دورهٔ تیموریان دارای بنای عالی بوده است امّا آن بنا تا حد زیادی از بین رفته و بانی آرامگاه فعلی طوری که پیش‌تر اشاره گردید احمدقلی‌خان صارمی در سدهٔ دوازدهم هجری است. در منشاءالانشاء عبدالواسع نظامی باخرزی، نشان تعمیر آرامگاه خواجه رکن‌الدین مودودالحسینی الچشتی در دورهٔ سلطان حسین بایقرا آمده است. احتمال می رود همان آرامگاه خواجه قطب‌الدین مودود چشتی باشد. چون آرامگاه شخصی منسوب به رکن‌الدین مودود چشتی گزارش نشده است. سپس گنبد عالی و رواق زیبای کاشی‌کاری سبز و تزیینات عالی آرامگاه خواجه سید قطب‌الدین مودود چشتی در سال ۱۳۲۲ خورشیدی در زمان عبدالله ملک‌یار والی وقت هرات، با خط زیبای زنده‌یاد محمد علی عطار هروی و به طرح استاد فقید عبدالروف فکری سلجوقی، توسط حاجی محمد اسماعیل مهندس و غلام‌حیدر مهندس اعمار شده است.
زنده‌یاد فکری سلجوقی می‌نویسد: «در سال ۱۳۲۲ خورشیدی من (فکری سلجوقی) و مرحوم حاجی محمد اسماعیل مهندس هروی به معیت جناب عبدالله‌خان ملک‌یار به چشت رفته و به امر آقای ملکیار نقشهٔ گنبدی عالی به مزار حضرت شیخ‌الاسلام، سلطان‌العاشقین، خواجه مودود چشتی و به قلم مرحوم حاجی محمد اسماعیل طرح شد، کار تعمیر به مرحوم غلام حیدر مهندس هروی که یگانهٔ عصر بود و کار تزیین آن به نگارندهٔ عاجز محول گردید. در اواسط سال مذکور باز به چشت‌شریف رفتیم و کار تعمیر آغاز یافت .ابتدا روی خاک حضرت شیخ‌الاسلام، سلطان‌العاشقین خواجه مودود چشتی از درون گنبد به خشت و گچ پوشیده شد تا هنگام خرابی گنبد، به صورت قبر و لوح مزار صدمه نرسد و بعد گنبد قدیمه را برداشته و طرح گنبد وسیع و عالی ریخته شد و در مدت هفت ماه آباد گردید و دو منار دوار در یمین و یسار آن جلوه‌گر و تاق و رواق آن به کاشی‌های معرق و منقش مزیّن گردید و به خط ثلث استاد محمد علی عطار هروی آراسته گردید. اکنون آن گنبد عالی در کمال آبادی جزو انبیهٔ نفیسهٔ عصر شاهرشاهی به‌شمار می‌رود».
بر این رواق کتیبه‌ای نوشته است که مضمون آن بدین قرار است: «سلسلهٔ عالیهٔ مشایخ چشت که دل‌های اهل دانش را نورانی داشته، اولاً طلوع نور بزرگواری از حضرت ابواحمد ابدال چشتی ساطع گردیده است. حضرت قطب‌العارفین سلطان مودود چشتی بن حضرت ابویوسف خواهرزادهٔ حضرت خواجه محمد بن ابواحمد ابدال یگانه بزرگوار لدنی است که درین بقعهٔ عالیه غنوده‌اند. کتاب منهاج‌العارفین از مصنفات ایشان است، تولد ایشان در سنهٔ چهارصد و سی و وفات‌شان در سال ۵۲۷ هجری است. در عهد فرخندهٔ اعلی‌حضرت المتوکل علی‌الله محمدظاهر

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

شاه پادشاه افغانستان و تعقیب از نظریات دیانت پرورانه ذات همایونی شاهانه خلدالله ملکه این عمارت رفیع‌البنیان و منیع‌الارکان حسب‌الامر جلالتمآب عبدالله‌خان ملکیار نایب‌الحکومه هرات در سال ۱۳۲۲ آغاز و در سال ۱۳۲۳ شمسی به اختتام رسید».

کتیبه‌ای در قسمت راست رواق قرار گرفته که ادامهٔ آن به قسمت چپ رواق امتداد دارد که در این کتیبه، سورهٔ یونس، آیهٔ ۶۲ الی قسمتی از آیهٔ ۶۴، جزء یازدهم، رکوع یازدهم نوشته شده است: «قالَاللهُ تَعَالی: اَلا اِنَّ اَولِیَاءَاللهِ لاَخَوفٌ عَلَیهِم وَلاَهُم یَحزَنُونَ، اَلَّذِینَ آمَنُوا وَ کَانُوا یَتَّقُونَ. لَهُمُالبُشری فِیالحَیوةِالدُّنیَا وَ فِیالآخِرَةِ، صَدَقَاللهُ العَلِیُّالعَظِیمُ».

کتیبهٔ دیگر که از سمت راست رواق شروع، به قسمت بالایی امتداد یافته و به سمت چپ ختم می‌گردد، آیهٔ ۸۰ - ۸۶، سورهٔ بنی اسرائیل، جزء پانزدهم می‌باشد: «قالَاللهُ التَبَارَک وَالتَعَالی فِیالْقُرآنِالکَرِیم: وَ قُل رَبِّ اَدخِلنِی مُدخَلَ صِدقٍ وَّ اَخرِجنِی مُخرَجَ صِدقٍ وَّاجعَل لِّی مِن لَّدُنکَ سُلطاناً نَّصِیراً، وَ قُل جَاءَالحَقُّ وَ زَهَقَالبَاطِلُ اِنَّالبَاطِلَ کَانَ زَهُوقاً، وَ نُنَزِّلُ مِنَالقُرآنِ مَاهُوَ شِفَاءٌ وَ رَحمَةٌ لِلمُؤمِنِینَ وَ لاَیَزِیدُالظّالِمِینَ اِلاَّخَسَاراً، وَ اِذَا اَنعَمنَا عَلَیالاِنسَانِ اَعرَضَ وَ نَابِجَانِبِه وَ اِذَا مَسَّهُ الشَّرُّکَانَ یَئُوساً، قُل کُلٌّ یَعمَلُ عَلَی شَاکِلَتِه [فَرَبُّکُم اَعلَمُ بِمَن هُوَ اَهدای سَبِیلاً،] وَ یَسئَلُونَکَ عَنِالرُّوحِ قُلِالرُّوحُ مِن اَمرِ رَبّی وَ مَا اُوتِیتُم مِّنَالعِلمِ اِلاَّ قَلِیلاً، وَلَئِن شِئنَا لَنَذهَبَنَّ بِالَّذِی اُوحَینَا اِلَیکَ ثُمَّ لاَتَجِدُ لَکَ بِه عَلَینَا وَکِیلاً.» این کتیبه اشتباهی هم دارد مبنی بر این‌که قسمتی از آیه را از وسط حذف و آن را در آخر نوشته‌اند. در این کتیبه آیه با « فَرَبُّکُم اَعلَمُ بِمَن هُوَ اَهدای سَبِیلاً» ختم گردیده است.

در دو سمت رواق، گل‌دسته‌ها و مناره‌های روضهٔ مبارک قرار دارد. در قسمت بالایی از این گل‌دسته‌ها کتیبه‌هایی قرار دارند که آیهٔ 35، سورهٔ نور، جزء هیجدهم می‌باشد: «اَللهُ نُورُالسَّمُوتِ وَالاَرضِ مَثَلُ نُورِه کَمِشکوةٍ فِیهَا مِصبَاحٌ اَلمِصبَاحُ فِی زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ کَاَنَّهَا کَوکَبٌ دُرِّیٌّ یُّوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُبرَکَةٍ زَیتُونَةٍ لَّاشَرقِیَّةٍ وَّلَا غَربِیَّةٍ یَّکَادُ زَیتُهَا یُضِیءُ وَلَولَم تَمسَسهُ نَارٌ نَورٌ عَلی نُورٍ یَهدِیاللهُ لِنُورِه مَن یَشَاءُ وَیَضرِبُاللهُ الاَمثَالَ لِلنَّاسِ وَاللهُ بِکُلِّ شَیءٍ عَلِیمٌ».

دروازهٔ آرامگاه حضرت شیخ‌الاسلام خواجه مودود چشتی به طرف جنوب بنا قرار دارد و دارای سه پله از سنگ رخام سفید ساخته شده و همچنین تمام صحن روضهٔ مبارک به ارتفاع یک متر از این سنگ‌ها کار شده است. در داخل روضهٔ مبارک به طرف شرق مرقدشان یک اتاق جداگانه ایست که خرقهٔ مبارک نگه‌داری می‌شود، همچنان به طرف غرب مرقد مبارک در داخل زیارت مسجد جداگانه‌ای ساخته شده است. گل‌دسته‌ها و مناره‌های روضهٔ مبارک، چند سال پیش تخریب شده بود که خوشبختانه در سال ۱۳۸۹ خورشیدی دوباره مرمت شده، ولی قسمت بالای مناره را که دوباره ترمیم کردند، مقداری نامنظم و موجدار ساخته شده؛ چنان که از دور این حالت، غیرمطلوب به چشم می‌خورد.

منابع پژوهش:

۱ .احراری، فرهاد، «چشت‌شریف»، مجلهٔ تصفیه، جون – دسمبر ۲۰۱۴م، ص ۲۱۸.

۲ .اخی کروخی، محمد وزیر، هرات در عهد ملکیار، هرات: احراری، 1390 خورشیدی، ص ۱۰۹ - ۱۱۰.

۳ .بهاء، بهاءالدین تیموری، هرات باستان و بناهای تاریخی، هرات: اسلمی، ۱۳۷۹ خورشیدی، ص ۲۵.

۴ .پویان، رسول، حاکم‌نشینان هرات، هرات: توانا، ۱۳۹۴ خورشیدی، ص ۱۳۰.

۵ .جامی، عبدالرحمن، نفحات‌الانفس من حضرات‌القدس، مقدمه، تصحیح و تعلیقات دکتر محمود عابدی، تهران: سخن، ۱۳۸۶ خورشیدی، ص ۳۳۱.

۶ .چشتی مودودی، سیداحمدشاه، تاریخ چشت و مشایخ چشتیه، هرات: احراری، ۱۳۹۶ خورشیدی، چاپ دوم، ص ۶۷.

۷ .عظیمی، محمد عظیم، افغانستان و نقاط شگفت‌انگیز آن، کابل: بین‌المللی الهدی، ۱۳۹۰ خورشیدی، ص ۲۳۴.

۸ .فرامرز سروری، بسم‌الله، خواجگان چشت و چشت عنبرسرشت، هرات: احراری، ۱۳۹۹ خورشیدی، ص ۲۳.

۹ .مستوفی، حمدالله، تاریخ گزیده، به اهتمام عبدالحسین نوایی، تهران: امیر کبیر، ۱۳۶۴ خورشیدی، چاپ سوم، ص ۶۷۴.

۱۰ .واعظ هروی، امیر سیدعبدالله‌الحسینی، رسالهٔ مزارات هرات، به تصحیح و حواشی و تعلیقات فکری سلجوقی، هرات: محمدی، ۱۳۸۶ خورشیدی، بخش تعلیقات، ص ۴۵۰.

نویسنده: حمیدالله کامگار ۰۷۹۸۴۷۸۸۵۰

t.me/hamidkamgar.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ